

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Шапрана Юрія Петровича на дисертацію Щербак Людмили Валеріївни
«Формування готовності майбутніх менеджерів туризму до реалізації
інвестиційних проектів у професійній діяльності», що подана на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності
13.00.04 - теорія і методика професійної освіти**

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. В умовах соціально-економічних перетворень та наявних інтегративних процесів усіх сфер суспільного життя України проблема формування професійної компетентності майбутніх менеджерів туризму стає пріоритетною та потребує суттєвої трансформації. Сучасні тенденції розвитку туристичних комплексів в Україні детермінуються інвестиційним забезпеченням, яке повинно спрямовуватися на раціональне поєднання туристсько-рекреаційних ресурсів, становлення малого туристичного підприємництва, розбудову туристичної інфраструктури, розвиток краєзнавства, шкільного і молодіжного туризму. Особливої актуальності набуває проблема розвитку інвестиційної привабливості чисельних туристичних об'єктів і певних видів туристичної діяльності, які повинні здійснювати компетентні фахівці. У зв'язку вище наведеним підготовка фахівців сфери туризму, які спроможні професійно розробляти інвестиційні проекти на підґрунті залучення різноманітних ресурсів (фінансових, інвестиційних, туристичних, трудових) є актуальною.

Проблемі формування професійної підготовки менеджерів туризму присвячено ряд наукових досліджень. Водночас, процес формування готовності фахівців сфери туризму до створення інноваційно-інвестиційних проектів не став предметом спеціальних наукових досліджень, деякі аспекти зазначеної проблеми, а саме: обґрунтування й практична реалізація моделі підготовки майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів і до сьогодні залишаються нерозв'язаними в теорії і практиці професійної освіти.

Рецензоване дослідження відповідає державним документам про вищу освіту і виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи у рамках комплексної програми НПУ імені М.П. Драгоманова «Розробка наукових основ туристсько-географічного краєзнавства та підготовки фахівців для сфери туризму у вищих педагогічних навчальних закладах (державний реєстраційний номер 0106U000905) та відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри туризму НПУ імені М.П. Драгоманова

«Підготовка фахівця для сфери туризму в умовах педагогічного університету». Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 4 від 29 листопада 2012 року) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26 травня 2015 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Основною метою дослідження дисертантка обрала обґрунтування й експериментальну апробацію моделі й технології підготовки майбутніх фахівців сфери туризму до реалізації інвестиційних проектів. Л.В. Щербак у своїй роботі намагається вибудувати стратегію і тактику наукового пошуку таким чином, щоб охопити увагою важливі складові формування готовності майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційної діяльності, теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати авторську модель підготовки зазначеної когорти фахівців, організаційно-методичні аспекти її реалізації. Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено вихідні положення (завдання, об'єкт, предмет, методологічні і теоретичні основи дослідження, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів), які є достатньо виваженими, взаємопов'язаними, логічними й цілком обґрунтованими. У процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс оптимальних методів науково-педагогічного дослідження, що взаємно доповнювали один одного.

Найбільш суттєвими результатами дисертації є розробка алгоритму інвестиційного проектування в професійній діяльності менеджерів туризму, моделі поетапної підготовки фахівців сфери туризму до інвестиційного проектування та відповідної технології, яка включала розробку спецкурсу «Інвестиційний менеджмент в туризмі», контрольнo-діагностичного комплексу (карта самооцінки, анкети, тестові, перевірні, творчі проектні завдання), план індивідуально-групової роботи.

Заслужовує на увагу й уточнення сутнісних ознак основних понять дослідження, а саме: «професійна підготовка менеджерів туризму», «інвестиційна підготовка», «алгоритм інвестиційного проектування», «готовність майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів», визначення та характеристика компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності зазначеної категорії фахівців до реалізації інвестиційних проектів, подальшого розвитку набули форми та методи професійної підготовки фахівців сфери туризму до інвестиційного проектування.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці, експериментальній апробації й упровадженні в процес фахової підготовки майбутніх менеджерів туризму авторської моделі підготовки фахівців сфери туризму до реалізації інвестиційних проектів, оновленні змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра зі спеціальності «Туризм», навчальної програми авторського спецкурсу «Інвестиційний менеджмент в туризмі», алгоритму інвестиційного проектування, методичних рекомендацій із виробничої практики.

Основні результати дослідження висвітлено та обговорено на численних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях упродовж 2012-2017 років та відображено в 25 наукових публікаціях.

Позитивної оцінки заслуговують 16 додатків, які унаочнюють етапи та результати здійсненої дисертанткою експериментальної та навчально-методичної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційне дослідження Л. В. Щербак відрізняється цілісністю й логічністю викладеного матеріалу, складається зі вступу, трьох розділів і додатків.

У *вступі* аргументовано доведено актуальність теми дослідження, стан її вивчення, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічну та теоретичну основу дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження в практику роботи. Проведена експертиза виконаних завдань переконливо доводить, що автору вдалося всебічно розглянути теоретичні і методичні засади означеної проблеми.

У *першому розділі дисертації* – **«Теоретичні засади формування готовності майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів»** проаналізовано проблему дослідження в наукових джерелах, коректно розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження («професійна підготовка менеджерів туризму», «інвестиційна освіта», «інвестиції в туризм», «інвестиційна підготовка майбутніх менеджерів туризму», «інвестиційне проектування», «інвестиційний проект», «готовність майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів»). Встановлено, що освітні програми підготовки менеджерів туризму у провідних вітчизняних вищих навчальних закладах, зазвичай, не мають інвестиційної складової, недостатньо орієнтовані на формування вмінь розробляти інвестиційні проекти з метою розвитку туризму. Окрім того, здобувач стверджує, що спеціалізовані навчальні заклади недостатньо враховують специфіку розвитку туристичної галузі на регіональному і місцевому рівнях. Автор

логічно акцентує увагу на важливість використання ресурсного потенціалу шкільної і позашкільної туристсько-краєзнавчої роботи.

Ураховуючи напрацювання вітчизняних науковців із означеної проблеми були сформульовані структурні компоненти готовності менеджерів туризму до інвестиційної діяльності (мотиваційно-особистісний, змістовно-когнітивний, діяльнісно-практичний), які здобувач розглядає в їх єдності й цілісності.

Цікавим виявилася розробка і практичне використання семи етапного алгоритму інвестиційного проектування, який розпочинався дослідженням інвестиційних можливостей регіону, а закінчувався пошуком потенційних форм його реалізації й створенням відповідного рекламного продукту. Основною умовою розробки інноваційних проектів було використання системного підходу. Автор стверджує, що підготовка фахівців за пропонуваним алгоритмом сприяє їх адаптації до роботи в будь-якому туристичному регіоні країни.

У другому розділі дисертації – **«Організаційно-методичні аспекти підготовки майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів»** – обґрунтовано доцільність визначення організаційно-педагогічних умов підготовки таких фахівців до реалізації інвестиційних проектів (актуалізація і розвиток у студентів позитивної професійної мотивації до навчання, розробки і реалізації інвестиційних проектів у туризмі; постійний розвиток та оновлення змісту, зміна форм і методів навчання; розробка та впровадження інноваційних засобів (мабуть, методів) навчання, що підвищують ефективність навчального процесу; вдосконалення способів контролю знань; розробка та провадження індивідуально-диференційованих, особистісно-орієнтованих навчально-дослідних завдань).

У дослідженні здобувач акцентує увагу на доцільність використання новітніх педагогічних технологій (модульно-рейтингове, проблемне, розвивальне, комп'ютерне, імітаційне, інтенсивне навчання тощо). Серед методів навчання ефективними виявилися метод кейсів, тематичні дискусії з відеомодулями, метод проектів, ділові ігри тощо.

У відповідності до виокремлених компонентів визначено критерії (*мотиваційний, когнітивний, процесуальний*), показники та рівні (низький, середній, високий) досліджуваної готовності, розроблено модель підготовки майбутніх фахівців сфери туризму до реалізації інвестиційних проектів.

Заслуговує на увагу проведений автором дослідження ґрунтовний аналіз практичної діяльності студентів із інвестиційного менеджменту у десяти провідних вузах України. Виявлений низький рівень готовності досліджуваної категорії фахівців до інвестиційної діяльності за результатами

пілотного анкетування й констатувального експерименту призвів до необхідності визначення ролі і місця 11 навчальних дисциплін циклу професійної підготовки студентів, які навчалися за спеціальністю «Туризм» у НПУ імені М.П.Драгоманова. Було встановлено, що деякі із них не сприяли озброєнню майбутніх фахівців із туризму знаннями, уміннями й навичками проектування, що спонукало до розробки навчальної програми «Інвестиційний менеджмент у туризмі».

Отримані результати пілотажного та констатувального експериментів призвели до розробки моделі підготовки майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна робота з формування готовності майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів» – на підґрунті раніше розглянутих теоретичних положень здобувачем розроблено та експериментально перевірено модульно-локальну технологію підготовки фахівців сфери туризму до реалізації інвестиційних проектів; розкрито перебіг і результати дослідно-експериментальної роботи. Структурними складовими розробленої технології визначено зміст, форми, методи й педагогічні умови професійної підготовки студентів до реалізації інвестиційних проектів.

Упровадження технології в процес професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму здійснювалося поетапно (діагностичний, змістово-підготовчий, індивідуально-груповий, навчально-практичний). Заслуговує на увагу висвітлення досвіду організації навчально-методичної роботи зі студентами під час вивчення фахових дисциплін. Особлива роль у цьому процесі була відведена розробленому авторському спецкурсу «Інвестиційний менеджмент в туризмі».

Тривалий період дослідження (2011-2015 рр.), різноманітний комплекс використаних методів дозволили здобувачу на підґрунті змістовних характеристик, компонентів, критеріїв та показників отримати цілком прогнозовані результати й провести їх кількісний та якісний аналіз. Надійність результатів експериментального дослідження підтверджують відповідні довідки з вищих навчальних закладів.

Висновки дослідження є обґрунтованими. Виклад матеріалу в пропонованій роботі послідовний, виявляє науковий характер, має прикладне значення. Дисертація Л.В. Щербак засвідчує високий науковий світогляд дослідника, володіння методами системного аналізу, обізнаність із літературними джерелами у зазначеній сфері.

Зміст автореферату Л.В. Щербак ідентичний до основних положень дисертації. Отже, можна з впевненістю стверджувати про наукову зрілість

дисертанта, уміння досліджувати складні питання педагогіки, аналізувати та узагальнювати накопичений матеріал, здійснювати самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Враховуючи позитивні сторони дисертаційного дослідження, варто відмітити наступні зауваження та побажання:

1. У графічному зображенні моделі формування готовності майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів доцільно було вказати форми і методи, які виявилися ефективними у процесі проведеного дослідження, які у тексті дисертації прописані на с. 127-128. Вони, на жаль, не віднайшли свого відображення у презентованій графічній моделі, що призвело до її спрощення.

2. При визначенні рівнів готовності студентів до реалізації інвестиційних проектів у професійній діяльності застосовано карти самооцінки, анкети, тестові та контрольні завдання. Видається доцільним використання, окрім того, апробованих валідних діагностичних методик із урахуванням структури досліджуваного феномену.

3. Розділ 3 перенасичений табличним і графічним матеріалом, який дублюється. Так, алгоритм обчислення середнього рівня готовності за мотиваційним, когнітивним і процесуальним критеріями є ідентичним, а тому таблиці 3.9-3.12 бажано було б винести у додатки.

4. В авторефераті аналіз отриманих результатів формувального експерименту був зведений лише до констатації цифрового матеріалу, отриманого для експериментальної і контрольної груп. На жаль, в авторефераті не наведені результати математичної статистики з використанням t-критерію. Варто зазначити, що в дослідженні не вказано критичне значення t-критерію, а тому не можна судити про достовірність розбіжності між рівнями готовності до реалізації інвестиційних проектів у контрольних і експериментальних групах. Так, за когнітивним критерієм дисперсія у ЕГ і КГ становить відповідно 3,36 і 3,35 (с.157).

5. Деякі висновки в дисертації не виявляють узагальнюючого характеру, автор нерідко просто констатує певний матеріал та не висловлює власну точку зору з конкретних питань. Висновки до третього розділу не повною мірою віддзеркалюють сутності проведеної експериментальної роботи, не вміщують ретельного аналізу отриманих даних.

6. У роботі наявні стилістичні огріхи, русизми, помилки при оформленні роботи і нумерації додатків. Так, при нумерації додатків зустрічаються літери української абетки, які виключені із переліку (Додаток Г) (с. 211). Відомості табл. 3.8 відрізняються від таких, що наведені у табл. 2.7 за когнітивним критерієм у контрольних групах на етапі констатувального експерименту.

7. Установлена некоректність посилань у роботі: зафіксовано звертання на авторів, які відсутні у списку джерел, або які перебувають під іншим номером, деякі джерела оформлені не у відповідності до чинних вимог. Так, посилання на Л. Лук'янову [53] (с.51) є помилковим, бо за цим

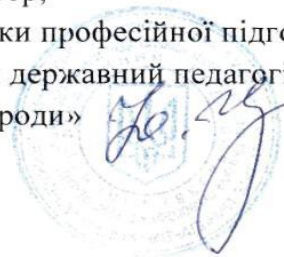
номером у списку джерел вказаний інший автор. Аналогічна ситуація спостерігається із посиланням на В. Лозову, Т. Майорову та ін. Наявні випадки, коли прізвища розташовані не за алфавітом (с. 42, 49-50, 51, с. 125 та ін.). Окрім того, два джерела за номерами 40 і 41 у списку ідентичні.

Водночас переконаний, що вказані зауваження та побажання виявляють рекомендаційний і дискусійний характер, спонукають до наукової полеміки, а тому не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Людмили Валеріївни Щербак.

Висновок. Рецензована дисертаційна робота Л.В. Щербак виконана вперше, є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням, яке розвиває існуючі знання педагогічної науки, робить суттєвий внесок в теорію і практику професійної освіти. За характером фактичного матеріалу, ступенем його кількісного й якісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження, обґрунтованості висновків дисертаційне дослідження **«Формування готовності майбутніх менеджерів туризму до реалізації інвестиційних проектів у професійній діяльності»** відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її авторка – Людмила Валеріївна Щербак заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики професійної підготовки,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Ю. П. Шапран
засвідчує:
Печ.